

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Haridusteadus (humanitaarsed) õppekava

Evelin Leerima

INGLISE KEELT KÕNELEVATE MAADE LASTEKIRJANDUSE ILUKIRJANDUSLIKE
TEKSTIKATKETE KASUTAMINE II KOOLIASTME INGLISE KEELE ÕPIKUTES

bakalaureusetöö

Juhendaja: Tiia Krass, magister

Läbiv pealkiri: Lastekirjandus inglise keele kui võõrkeele õpikutes

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Tiia Krass, magister

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Sirje Pihlap

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

RESÜMEE

Ilukirjandusel on keeleõppes väga oluline roll. Kirjandusega saab õpetada nii keelelisi osaoskusi, grammatikat, sõnavara, kultuuri kui ka kujundada väärtusi. Lisaks sellele saab erinevaid tekste ja ülesandeid kombineerides muuta tunni tempot. Kasutatavad žanrid ja ülesanded võivad varieeruda, sõltudes õpilaste keeletasemest ning isiklikest huvidest ja eelistustest.

Uurimistöö eesmärk oli analüüsida Eesti koolides kasutatavaid II kooliastme inglise keele kui esimese võõrkeele õpikuid, et välja selgitada, kui palju ja kuidas kasutatakse neis inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikke originaaltekste või tekstikatkendeid. Uuriti järgnevaid õpikuseeriaid: „I Love English“, „Step by Step“, „New Snapshot“ ja „Activate!“.

Uurimistulemused näitasid, et vaadeldud inglise keele õpikutes leidub kokku vaid 29 autentset teksti (2,68% kogusisust), mis jagunevad üldjoontes kolmeks (luuletus/laul, rahvajutt ning pikema teksti katkend) ning mida kasutatakse nii keele kõigi osaoskuste õpetamiseks kui ka väärtuste kujundamiseks.

Märksõnad: lastekirjandus, keeleõpe, inglise keel

Children's Literature of English Speaking Countries in the English Textbooks in the Second School Stage of Estonian Schools

SUMMARY

Literature has an important part in language teaching. Literature is a valuable source for teaching different language skills, grammar, vocabulary, culture and forwarding values. In addition, one can combine different texts and exercises to change the pace of the lesson. Genres and exercises may vary depending on students' language level, personal interests and preferences.

The aim of the research was to analyze English textbooks used in the second school stage of Estonian schools and to find out how many texts or fragments of texts written by authors from English speaking countries have been used in these textbooks and how the texts have been treated and supported by exercises and tasks. The textbooks that were included in the research were chosen from the series „I Love English“, „Step by Step“, „New Snapshot“ and „Activate!“.

It appeared that there were not many original texts (2,68% of all content). The texts can be categorised into three major genres (poem/song, folk stories and fragments of longer texts) and the literary texts are used to teach all the language skills as well as different values.

Keywords: children's literature, language teaching, English

SISUKORD

RESÜMEE	2
SUMMARY	3
SISUKORD	4
I SISSEJUHATUS	6
1. Lastekirjanduse mõiste	7
2. Ilukirjanduse tähtsus keeleõppes	8
3. Lugemistekstide žanriline jaotus	9
4. Tekstikatkete ja ülesannete valik.....	10
5. Erinevad osaoskused ja ülesandetüübid	11
5.1 Lugemine ja lugemisülesanded.	11
5.2 Kirjutamine ja kirjutamisülesanded.....	12
5.3 Kõnelemine ja kõnelemisülesanded.	13
5.4 Kuulamine ja kuulamisülesanded.....	13
6. Ilukirjandus kui väärtuste kandja	14
7. Uurimuse eesmärgid ja uurimisküsimused	15
II METOODIKA	17
1. Valim.....	17
2. Protseduur ja mõõtevahend	19
III TULEMUSED.....	20
1. Inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikud tekstid	20
1.1 I Love English 2.	21
1.2 I Love English 3.	21
1.3 I Love English 4.	22
1.4 Step by Step 2.....	22
1.5 Step by Step 3.....	22

1.6 Step by Step 4.....	23
1.7 Suurbritannias välja antud õpikud.	23
2. Ülesanded ja ülesandetüübid	23
3. Väärtuste kajastamine ilukirjanduses	25
IV ARUTELU	27
Autorsuse kinnitus.....	30
Kasutatud kirjandus	31

I SISSEJUHATUS

Ilukirjandusel on keeleõppes väga oluline roll. Lisaks sellele, et lugejale on avatud rikas keelekeskkond, kus väga lühikese aja jooksul, meeldivas õhkkonnas ning peaaegu pingutamata on võimalik osa saada keele rikkusest (Kärtner, 2000d), saab ilukirjanduslike tekstide abil õpetada ja selgitada ka erinevate kultuuride omapära ning kujundada väärtusi. Kirjanduslikud tekstid julgustavad õpilasi kaasa mõtlema ning elavdavad nende fantaasiat (Brumfit & Carter, 2000).

Keeleõpe on aegade jooksul palju muutunud, sest ka põhjused, miks keeli õpitakse, on erinevatel perioodidel olnud erinevad (Kingisepp & Sõrmus, 2000). Tänapäevaks on hakatud keeleõppes rõhku osaoskustele võrdselt jaotama ning ka ilukirjandusele pööratakse taas rohkem tähelepanu (Kärtner, 2000d). Erinevad ülesanded motiveerivad õpilasi tekstiga tihedalt töötama ja detaile märkama ning samal ajal ka kaasõpilastega suhtlema (Duff & Maley, 2000). Hismanoglu (2000) leiab, et ilukirjanduse kasutamine on keeleõppe elementaarne osa ning juhul, kui õpikutes ei leidu piisavat lugemismaterjali, peaks õpetaja selle eest ise hoolt kandma ja leidma oma õpilastele sobiliku lugemisvara.

Põhikooli riiklik õppekava (2011) näeb keeleõppes ette lisaks keelepädevusele ka kultuuridevahelise pädevuse ja erinevate kultuuride tundmise saavutamist. Võõrkeelte ainekavad arvestavad teadmisi, mida õpilased saavad õpitavate maade ja kultuuride kohta teiste õppeainete kaudu. Keeleõppe lõimumine teiste õppeainetega on küll tarvilik, kuid see tähendab ka, et palju materjali omandatakse tegelikult oma emakeeles. Tõlkekirjanduse asemel võiks lugeda keeleõppe tarbeks originaalkeeles kirjutatud, et hoomata paremini kirjalikku keelekasutust ja stiili (Littlewood, 2000).

Ilukirjanduse rolli keeleõppes on Tartu Ülikoolis erinevatest aspektidest lähtuvalt uuritud ka eelnevatel aastatel. Helene Kõiv arutles oma bakalaureusetöös „Vanasõnade kasutamine inglise keele kui võõrkeele osaoskuste õpetamisel ja väärtustest kõnelemisel II kooliastmes“ (2011), kuidas aitavad vanasõnad arendada õpilaste sõnavara ja grammatikaoskust ning kujundada väärtusi. Liis Muri bakalaureusetöös „Lasteriimide (*nursery rhymes*) kasutamine inglise keele kui võõrkeele õpetamisel, Briti kultuurist ja ajaloost teadmiste andmisel ning väärtustest kõnelemisel II kooliastmes“ (2012) toodi välja, lasteriimide seos keeleõppega ning Briti kultuuri ja ajalooga. Maria Lepini „*Fairy Tales in teaching English language skills and values in school stage II*“ (2012) toob välja muinasjuttude olulisuse keeleõppes ja väärtuskasvatases. Kärt Kivilo „Briti lastekirjanduse valiktekstide rakendamine inglise keele kui võõrkeele osaoskuste õpetamisel ja väärtustest

kõnelemisel II kooliastmes“ (2012) uuris Briti lastekirjanduse rolli inglise keele õpetamisel, Rena Saarelehe „Lasteluule kasutusvõimalusi inglise keele kui võõrkeele õpetamisel II kooliastmes“ (2012) lasteluule ja keeleõppe seost. Kõikide nimetatud uurimistööde üks eesmärkidest oli koostada ka õppematerjal. Stina Pihlak uuris oma bakalaureusetöös „Kirjanduse kasutamine II kooliastmes inglise keele kui võõrkeele tunnis“ (2012), kuidas õpilased ja õpetajad suhtuvad kirjanduse kasutamisse keeleklassis. Juba olemasoleva ja Eesti koolides kasutatava õppematerjali analüüsi sisaldab Maarja Suigusaare magistritöö „Kirjutamisoskust arendavad ülesanded II kooliastme inglise keele õppematerjalides „I Love English“ ja „Click on“ (2012).

Stina Pihlaku bakalaureusetöös (2012) selgus, et õpetajad peavad kirjandust keeletunnis vajalikuks, kuid ei kasuta seda tihti, sest sobivate ilukirjanduslike tekstide leidmine on aeganõudev lisatöö. Saarelehe (2012), Muri (2012) ja Kõivu (2011) uurimused kinnitasid samuti, et õpetajate arvates ei leidu õpikutes ilukirjanduslikke tekste piisavalt ning õpetajad kasutavad oma töös ilukirjanduse käsitlemisel pigem lisaallikaid kui õpikut. Nende uurimustega tutvudes tekkiski huvi, kuivõrd suurel määral on inglise keele õpikutes ilukirjandus esindatud, sest seda ei ole veel uuritud. Uurimuses analüüsitakse Eesti koolides kasutatavat ingliskeelset õppematerjali. Eesmärgiks on välja tuua, kui palju ja kuidas kasutatakse inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikke originaaltekste või tekstikatkendeid II kooliastme inglise keele õpikutes, millises ulatuses on esindatud erinevad ilukirjanduslikud žanrid ning missuguseid ülesandeid on nende tekstide toetamiseks ja avamiseks rakendatud.

1. Lastekirjanduse mõiste

Lastekirjanduse (*children's literature*) mõistet on keeruline defineerida, sest see koosneb kahest eraldiseisvast mõistest: *children* ja *literature*. Arutluse alla tulla võivaid tähendusi on mitmeid: laste kirjutatud kirjandus; kirjandus, mida loevad vaid lapsed; kirjandus, kus peategelased on lapsed. Erinevad autorid (Lesnik-Oberstein, 1996; Murdmaa, 1935; Nodelman, 2008) on jõudnud arusaamale, et kõige sobivam on rääkida lastekirjandusest, kui kirjandusest, mis sobib lugemiseks lastele. Ometi peab laste- ja noorsookirjandus olema huvitav lugeda ka täiskasvanutel (Murdmaa, 1935).

Briti kirjanduskriitik Peter Hunt (1995) väidab, et kuigi keegi pole väga kindel, mis lastekirjandus tegelikult on, oskavad kõik väga hästi ette kujutada, mida see endast kujutab.

Hunt on lastekirjandust defineerinud kui kirjandust, mis on stiililt, kontekstilt ja sõnavaralt sobilik lastele lugemiseks. Ometi ei välista Hunt (1995) lastekirjandusest rääkides laiemat definitsioonina ka lapsepõlvest ja lastest kirjutatud tekste.

2. Ilukirjanduse tähtsus keeleõppes

Ilukirjanduse kasutamine keeleõppes on oluline meetod, millega saab õpetada nii keelelisi osaoskusi kui ka grammatikat ja sõnavara (Hismanoglu, 2005). Nii emakeelt kui võõrkeelt tuleks õpilastele tutvustada dialoogide ja ilukirjanduslike tekstide kaudu, sest õpilased omandavad keelelisi teadmisi paremini, kui neid edastatakse põnevalt koos sügavama lisatähendusega (Cook, 2001; Hismanoglu, 2005). Oluline on, et tekstiga ei antaks edasi vaid oskust kasutada sõnu ja moodustada lauseid – teksti käsitlemisel peab pöörama tähelepanu ka kandvaale mõttele, sõnumile. Üksnes sõnavarast ja lausemoodustamise oskusest ei piisa, et rääkida keeleoskusest, sest väga oluline osa on ka kontekstil. Lausemudel, mis töötab ühes kontekstis, võib teises olukorras mõjuda väga veidralt. Kirjanduse kasutamine keeletunnis aitab õppijatel saavutada keelelist kompetentsust, et vältida kentsakaid, mudelite järgi tehtud lauseid (Savvidou, 2004).

Kirjanduse olulisuse põhjendamiseks on Duff ja Maley (2000) toonud välja kolm suuremat faktorit: lingvistiline, metodoloogiline ja motivatsiooniline faktor.

1. Lingvistiline – kirjanduse valikust leiab ehedaid näiteid suurest hulgast stiilidest ja erineva raskusastmega tekstitüüpidest.
2. Metodoloogiline – kõiki tekste saab mitmeti interpreteerida; erinevad inimesed tajuvad ja mõistavad kirjandust erinevalt.
3. Motivatsiooniline – tekstides esitatavad faktid pole triviaalsed. See tähendab, et autor on teemat piisavalt oluliseks pidanud, et sellest kirjutada. Ehe olukorratunnetus ja kontakt on tugevad motivaatorid, eriti kui neile lisandub lisaväärtus, sest kirjandustekstid puudutavad tihti teemasid, mille puhul lugeja saab kujundada isikliku kogemuse põhjal arvamuse.

Keeleõppes tuleb eristada, et ilukirjanduse õppimine ja ilukirjanduse kasutamine õppimise otstarbel omavad erinevat tähendust. Ilukirjanduse kasutamine keeleklassis ei eelda õppijalt eelteadmisi kirjandusterminoloogias. Kõiksuguste kirjanduslike terminite haaramine õppeprotsessi käiku on lihtsalt boonuseks (Duff & Maley, 2000).

3. Lugemistekstide žanriline jaotus

Lugemise ja keeleõppe tarbeks ei ole olemas õigeid ega valesid žanre. Kui juba kirjanduse abil õpetada, ei tohiks ette panna žanrilisi piiranguid (Brumfit, 2000). Hismanoglu (2005) on klassiruumi sobivate heade näidetena paljude žanrite seast toonud välja luule, novelli, näitekirjanduse ja romaani.

Tänu metafooride, sümbolite ja teiste kõnekujundite rohkusele on luule hea vahend õpetamaks lastele keele kujundlikkust. Luulele omane kujundlik keelekasutus paneb lugejad mõtlema, mis asub sõnade taga, muutes nende igapäevast arusaama keelest ja sõnadest ning elavdades nende fantaasiat. Kõik see toob esile emotsioonid südames ja peas (Hismanoglu, 2005).

Romaanid kajastavad inimeste igapäevaelu ja suhteid igapäevaste tegelaskujude kaudu. Lisaks eelmainitule on romaanid ka heaks allikaks õpetamaks teiste riikide ja rahvaste kultuure ning arendamaks kriitilist mõtlemist (Hismanoglu, 2005).

Näitekirjandus on Hismanoglu (2005) arvates universaalne kirjandusžanr, mis lisaks õpilaste keeleliste oskuste arendamisele julgustab neid ka end loominguliselt väljendama, vähendab esinemisnärvi ning arendab kuulmist ja kuulamist. Kui näitekirjandusega koos kasutada ka näidendite etendamist või rollimänge, toob see meeldivat vaheldust ka traditsioonilisse keeletundi.

Teised autorid (Ebong, 2004; Kärtner, 2000b) on rõhutanud rahvajuttude ja laulude osatähtsust keeleõppes. Rahvajutte on põlvest-põlve edasi antud. Nad kannavad endas mälestusi, ajalugu ja väärtusi. Tänu sellele, et rahvajutud ajas nii kaugele ulatuvad, saab nendega õpetada ka põliseid väärtusi ja traditsioone (Ebong, 2004).

Eriline roll on keeleõppes ka muusikal ja laulutekstidel, sest popkultuur ümbritseb meid kõikjal. Muusika ja laulud toovad keeletundidesse vaheldust, muudavad tunni tempot, aitavad kinnistada õpitut ja motiveerida õppijaid (Kärtner, 2000b). Laulude abil omandavad õpilased endalegi märkamata keelt.

Keeletunnis, kus tekstide maht ja nende käsitlemise aeg on piiratud, võib kasutada ka tekstikatkeid ehk lühikesi väljavõtteid (*fragments*) mahukamate tekstidest ja raamatutest (Oxford dictionaries, s.a.). Nii saavad õpilased samasuguse ettekujutuse teksti stiilist ja keelekasutusest ning huvi tärkamisel saab igaüks ise endale sobival ajal teksti edasi lugeda.

4. Tekstikatkete ja ülesannete valik

Lugemistekstide ja tekstikatkete valikul peab arvestama nende pikkuse, žanri, sõnavara, ajavormide ja grammatiliste konstruktsioonidega (Nannetti, 2005; Skopinskaya, 1996). Arvestada tuleb ka tekstide ja nendele järgnevate ülesannete raskusastme ning sobivusega õpilaste keeletaseme, huvide ja kultuuritaustaga (Hismanoglu, 2005). Õpikute autorid on tekstide ja ülesannete puhul juba oma valiku teinud. Hismanoglu (2000) julgustab õpetajaid suhtuma õpikutes sisalduvasse kriitiliselt ning soovitab leida vajadusel ka alternatiivseid tekstikatteid ja ülesandeid. Duff ja Maley (2000) on välja toonud erinevad aspektid, mida tekstide valimisel jälgida:

1. Lingvistiline aspekt – lauseehituse, sõnavara või arutluse raskusaste peab õpilaste keeletasemele vastama.
2. Teksti pikkus – lühike tekst võib olla keerukam kui pikk, sest nõuab väiksemast sõnade arvust lähtuvalt lähilugemist ja iga detaili mõistmist.
3. Kultuuriline aspekt – erinevad kultuurid tajuvad ümbritsevat erinevalt ning erinevast kultuuriruumist pärit teksti võib olla keeruline mõista, kuid seda on oluline õpetada.
4. Tekstis peituvatest viidetest tekkivad probleemid – kultuuriline eripära. Ühe kultuuri (või rahva) jaoks olulist tähendust märgiline sümbol ei pruugi alati teisest kultuuriruumist pärit lugejale oodatud mõju avaldada.
5. Kontekstiline aspekt – tekstis peituvad ideed võivad olla õpilasele liiga keerulised.
6. Aktsepteerimise probleemid – põhimõtteline vastasseis mõnele autorile või žanrile.

„Raskusaste“ on subjektiivne mõiste – iga lugeja tajub tekste ja nendes sisalduvat erinevalt. Erinevate lugejate küsimustele saab leida vastuseid, tehes lugemisele järgneva ülesandena gruppitöö, milles jagatakse omavahel arvamusi ja lugemisel tekkinud probleeme. Duff ja Maley (2000) toovad välja, et ei tohiks valida õpilastele liiga lihtsaid ega keerulisi tekste, sest alati on võimalik tekstide ja ülesannete keerukust kombineerida. Näiteks valides lihtsama teksti, võib sellele järgnevas ülesandeks anda midagi keerulisemat.

Brumfit (2000) kinnitab Duffi ja Maley (2000) välja toodud valikuprintsiipe ning lisab neile veel ka omalt poolt pedagoogilise, žanrilise ja klassikalise aspekti.

1. Pedagoogiline aspekt – lugejad õpivad leidma ja looma seoseid erinevate kirjanduslike tekstide vahel või tekstide ja päevakajaliste sündmuste vahel. Tekstist leitakse kasvatuslik mõte.

2. Žanriline aspekt – õppimine ei tohiks piirduda vaid kindlalt määratleda žanritega (näiteks luuletused ja lühijutud); esindatud ja kättesaadavad peaksid olema kõik žanrid.
3. Klassikaline aspekt – on olemas klassikalised autorid, mida lihtsalt peaks lugema (näiteks Dickens ja Shakespeare).

5. Erinevad osaoskused ja ülesandetüübid

Keeleõppes on oluline arendada nelja osaoskust: kuulamist, rääkimist, lugemist ja kirjutamist. Alates 1940. aastatest on levinud arvamus, et retseptiivsed oskused (kuulamine ja kõnelemine) omandatakse paremini enne produktiivseid (lugemine ja kirjutamine) ning vastuvõetavad (kuulamine ja lugemine) enne loovaid (kõnelemine ja kirjutamine) (Cook, 2001). Hea keeleoskaja on saavutanud tasakaalu kõikide oskuste vahel (Kärtner 2000d), mistõttu tuleks alati proovida keeletunnis erinevaid osaoskuseid omavahel integreerida (Hismanoglu, 2005). II kooliastmes muutuvad kuulamis- ja kõnelemisoskuse kõrval oluliseks ka lugemis- ja kirjutamisoskus (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Lugemine on üks neljast osaoskusest, mille kaudu kujundatakse õpilaste suhtlemispädevust. Keeleõpe, lugemine ja ilukirjandus on kõik üksteisest sõltuvad – inimene ei saa olla pädev lugeja, kui ta ei tunne nii oma kodumaa kui ka teiste rahvaste kirjandust ja kultuuri (Brumfit, 2000). Viimasel ajal on täheldatud, et keeleõppes keskendutakse pigem konkreetsetele argiprobleemidele ja kõnelemisoskuse arendamisele kui ilukirjanduse lugemisele ja tekstide mõistmisele (Littlewood, 2000; Kärtner, 2000a, 2000b, 2000c, 2000d; Nannetti, 2004). Lugemine pole kindlasti ainus oskus, mida ilukirjanduse abil arendada saab. Õigete tekstide ja ülesannetega võib kirjanduse kaudu lisaks lugemisele arendada nii kirjutamist, rääkimist kui ka kuulamist (Kärtner, 2000d).

Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) on sätestatud, missugusel tasemel peab II kooliastme lõpuks õpilase keeleoskus olema. Õpilane peab suutma lugeda ja mõista tekste tuttavatel teemadel ning arvata sõnade tähendust kontekstis, oskama kirjutada lihtsaid jutukesi oma kogemustest ja ümbritsevast, olema võimeline alustama ja arendama vestlust tuttavatel teemadel ning jõudma kuulatavat teksti jälgida ja mõista.

5.1 Lugemine ja lugemisülesanded.

Inimene loeb selleks, et saada uusi teadmisi, nautida kirjandust ning olla kursis päevakajaliste sündmustega. Lugemise käigus arenevad inimese sõnavara ja fantaasia, head

lugejad on tihti ka paremad kirjutajad. Võõrkeelse teksti puhul saab juba lugemise ajal õppida keelt – uusi sõnu, lauseehitust, väljendeid. Hea lugeja loeb tihti, palju, hea meelega ja huvi pärast, oskab loetut enda jaoks mõtestada ning valdab lugemisstrateegiaid (Kärtner, 2000d).

Lugemisülesanded jagunevad Kärtneri (2000d) jaotuse põhjal järgmiselt:

- valiklugemise harjutused, milles tuleb lühikese ajaga leida tekstist vaid vajalik info, jättes kõrvale kõik ebaolulise;
- üldlugemise harjutused, mille eesmärk on saada võimalikult kiiresti loetust üldine ülevaade, noppides tekstist välja kandvaid mõtteid;
- süvalugemise harjutused, kus teksti tuleb täielikult mõista;
- loovlugemise harjutused, mille puhul õppija loeb väljaspool tundi endale sobival ajal; loovlugemise puhul eeldatakse teksti üldist mõistmist.

Hismanoglu (2005) eristab lugemisülesannete puhul kolme tasandit. Esimesel tasemel kuuluvad ülesannete hulka otsesed faktiküsimused tegevuspaiga, tegelaskujude ja sündmustiku kohta, millele on tekstist võimalik sõnasõnalisi vastuseid leida. Järgmisel tasemel olevad õpilased suudavad arutleda küsimuse üle „Mida autor mõtles?“. Kõrgeima taseme ülesanded panevad õpilased seoseid looma teksti ja igapäevaelu ning isiklike kogemuste vahel.

5.2 Kirjutamine ja kirjutamisülesanded.

Kirjutamine on aktiivne oskus, see tähendab, et õpilane loob teksti ja suhtleb selle abil kaaslastega. Nagu lugemisegi puhul, saab õpilane kirjutamisega tegeleda omas tempos ja omadel tingimustel. Alati on võimalik pikemalt mõelda, kirjatüki juurde tagasi pöörduda ning sõnastikust või õpetajalt abi otsida (Kärtner, 2000a; Nannetti, 2005). Tihti annab just tagasiminemise võimalus õppijatele kindlustunde. Kirjutamisülesannete abil saab lühikese ajaga testida väga suurt hulka õpilasi, mistõttu kasutatakse kirjutamist ka enim õpilaste keeletaseme määramisel (Kärtner, 2000a).

Kirjutamisülesanded jagunevad kopeerimisülesanneteks, kontrollitud kirjutamise ülesanneteks ja juhendatud kirjutamise ülesanneteks (Hismanoglu, 2005; Kärtner, 2000a; Nannetti, 2005). Ära ei tohiks unustada ka kirjutamismänge ja luuletuste kirjutamist, mis näitavad õpilasele, et kirjutamine võib olla ka loominguline ja mänguline tegevus (Kärtner, 2000a).

5.3 Kõnelemine ja kõnelemisülesanded.

Tavaliselt samastatakse keeleoskust kõnelemisoskusega – passiivsed oskused võivad olla suurepärased, kuid kui inimene võõras keeles rääkida ei oska, peetakse teda keele mitteoskajaks (Kärtner, 2000c; Nannetti, 2005). Eelkõige on see seotud asjaoluga, et kõnelemisoskus avaldab inimestele muljet (Nannetti, 2005). Kärtner (2000c) jagab kõnelemise kaheks – rääkimiseks ja vestlemiseks, rääkimine on monoloogiline ja vestlemine dialoogiline tegevus. Kõnelemise puhul on õigele grammatikale ja süntaksile oluline ka vestluse alustamise ja juhtimise oskus (Thornbury, 2009). II kooliastmes peakski eelkõige julgustama õpilasi vestlema ja vestlust alustama (Ruutmets & Saluveer, 2010).

Kommunikatiivse keeleõppe meetodi tõusuga on suurenenud ka kõnelemisoskuse osakaal. Keel ei ole enam eesmärk omaette, vaid suhtlemisvahend. Keeletunnis on oluline, et õpilased tunneksid end mugavalt ega häbeneks rääkida (Kärtner, 2000c).

Kärtner (2000c) on jaganud kõnelemisülesanded järgnevalt:

- uue materjali tutvustamise harjutused, mis esitlevad teematilisi sõnu kontekstis; õpilased peavad kordama kuuldud-nähtud malle (näiteks tee küsimine ja juhatamine);
- kordamisharjutused, mis algavad tegelikult juba uue materjali esitluse ajal, kui õpilased kordavad etteantud lausemalle; kordamisharjutuste eesmärk on õpitut kinnistada;
- täpsusharjutused, mille puhul peavad õpilased moodustama keeleliselt täpseid lauseid tabeli või mudeli eeskujul; täpsusharjutuste alla kuulub ka näiteks teksti päheõppimine;
- soravusharjutused, mis ei nõua mudelile ega tabelile toetumist, see tähendab, et õpilane võib ülesande piires kasutada vabalt kogu oma sõnavara ja keeleoskust.

Kõnelemisülesannete puhul on oluline järgida nende järjekorda. Soovituslik on mitte kasutada täpsusharjutusi õpilastega, kes pole veel uue materjali harjutusi ja kordamisharjutusi läbinud. Samuti peab meeles pidama, et ka soravusharjutuste puhul peab õpilane jõudma eelnevalt kokkulepitud eesmärgini – lahendama mingi probleemi või jõudma kaasvestlejatega kokkuleppele (Kärtner, 2000c).

5.4 Kuulamine ja kuulamisülesanded.

Paljud peavad võõrkeelse teksti kuulamist üheks raskeimaks ülesandeks nii keeleõppe ajal kui ka tavaelus, sest kuulamine on ainus neljast osaoskusest, kus õppija ei saa ise olukorda kontrollida (Kärtner, 2000b; Nannetti, 2005). Kuulamist jaotatakse eesmärgistatud ja eesmärgistamata kuulamiseks ehk siis kuulamiseks ja kuulmiseks (Kärtner, 2000b; Harmer,

2003). Harmer (2003) jagab eesmärgistatud kuulamise kaheks: kuulamine olulise info saamiseks ning meelelahutuslik kuulamine. Kuulamise suur pluss on, et õppijad saavad omandada seda ka tahtmatult – kuulates taustahääli või laulusõnu võib keeleoskus märkamatuks külge jääda (Kärtner, 2000b).

Õpetaja jaoks on oluline keeletunnis kasutada õigeid harjutusi, mis treeniksid õpilaste kõrva ning arendaksid hääldusoskust, intonatsiooni ja rõhutunnetust. Kui varem on arvatud, et kuulamist ei ole võimalik õppida ja et see on sünnipärane oskus, siis nüüd on teadlased jõudnud otsusele, et kuulamiseks on siiski võimalik õpilast ette valmistada (Kärtner, 2000b).

Kärtner (2000b) on jaotanud kuulamisesanded järgnevalt:

- kuula ja tee – sobib noorematele õppijatele ja algajatele; samuti neile, kes õpivad tegutsedes;
- kuula ja ütle ehk foneetilised harjutused – õpilased kordavad kuuldu;
- etteütised – eelkõige kirjutamisharjutused, kuid on võimalik üles ehitada ka kuulamisharjutuseks;
- kuula ja jälgi teksti – õpilased saavad ettekujutuse õigest hääldusest;
- kuula tuttavat teksti – juba loetud teksti kuulamine annab õpilastele kindlustunnet;
- salvesta informatsioon – õpilased täidavad vorme, vastavad küsimustele, panevad kirja informatsiooni;
- sõnasta informatsioon ümber – õpilased kirjutavad kokkuvõtte või kujundavad enda isikliku arvamus;
- kuula ja otsusta – õpilased peavad otsustama näiteks, mis on kõnelejate meeleolu või probleemolukord.

Kuulamisülesande alustekstid võivad olla mitmesugused – igapäevaseid olukordi kajastavad dialoogid, ilukirjanduslikud tekstid või näiteks laulutekstid. Oluline on õpilaste taset ja ülesande eesmärki arvestades leida žanrilt ja pikkuselt sobiv tekst.

6. Ilukirjandus kui väärtuste kandja

Ilukirjandus on ka hea moodus ühiskonnaväärtuste edastamiseks õppeprotsessis (Russell, 2007). II kooliastme õpilastel pole veel väärtushinnangud täielikult välja kujunenud ning kool, õppevara ja -kirjandus on selle protsessi olulised mõjutajad (Mikk, 1999; Pöder et al., 2009). Õpikutes sisalduv on õpilastele eeskujuks (Mikk, 1999). Igas kirjanduslikus teoses peituvad väärtused ja mõtted, mis on autorile piisavalt olulised, et neist kirjutada (Duff & Maley, 2000). Kirjandus võimaldab olukordi vaadelda erinevatest vaatepunktidest. Kirjatükid

ja jutustused panevad õpilasi mõtlema olukordade üle, millega ei ole neil veel olnud elus võimalust kokku puutuda (DeCorse, 2001). Väärtuskasvatus on vaid üks väike osa kogu koolikultuuri hõlmavast väärtusarendusest, kuid oluline on, missugused meetodid valib õpetaja väärtuste edastamiseks (Harro-Loit, 2011; Sutrop, 2009). Ilukirjandus on väga sobiv meetod väärtuste arendamiseks.

Väärtusi võib jagada arvukatesse kategooriatesse (Musek, 2000). Nicholas Roscher (1969) on pakkunud välja järgneva liigitusskeemi:

1. materiaalsed ja füüsilised väärtused, näiteks tervis, heaolu ja füüsiline turvalisus;
2. majanduslikud väärtused, näiteks majanduslik turvatunne ja produktiivsus;
3. moraalsed väärtused, näiteks ausus, korralikkus ja lahkus;
4. sotsiaalsed väärtused, näiteks suuremeelsus, viisakus ja kaastundlikkus;
5. poliitilised väärtused, näiteks vabadus ja õiglus;
6. esteetilised väärtused, näiteks ilu, sümmeetria ja graatsia;
7. usulised väärtused, näiteks vagadus, kuulekus ja usk;
8. intellektuaalsed väärtused, näiteks intelligentsus, selgus ja teadmine.

7. Uurimuse eesmärgid ja uurimisküsimused

Teoreetilistele andmetele toetudes saab väita, et ilukirjandus aitab keeletunnis õpetada erinevaid keelelisi osaoskusi, grammatikat ja sõnavara (Hismanoglu, 2005), tutvustada autentset keelekasutust ja stiili (Littlewood, 2000; Duff & Maley, 2000), kujundada väärtusi (Mikk, 1999; Russell, 2009) ning õpetada kultuuri (Brumfit & Carter, 2000; Hismanoglu, 2005). Sellest tulenevalt on käesoleva uurimuse peamiseks eesmärgiks analüüsida Eesti koolides kasutatavaid inglise keele õpikute sarju „I Love English“ ja „Step by Step“, et välja selgitada, kui palju II kooliastme inglise keele õpikutes ilukirjanduslikke tekste kasutatakse ning nende kaudu keele erinevaid osaoskusi õpetatakse ja väärtusi kujundatakse ja.

Uurimistöös püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kui suures mahus esineb inglise keelt kõnelevate maade lastekirjanduse tekste II kooliastme inglise keele õpikutes? Keeleõppes tuleb lisaks grammatika ja süntaksi õpetamisele pöörata tähelepanu ka keele sisulisele õpetamisele, mistõttu tuleks lisaks ülesannetele kasutada õppematerjalina ka kirjanduslikke tekste (Thornbury, 2009). Eriti olulised on loomuliku keele õppe seisukohast autentset tekstid – see tähendab, et neid pole loodud keeleõppe eesmärgil, vaid mõeldes vastavat keelt

emakeelena kõnelevatele inimestele. Autentsete tekstide hulka kuulub ka ilukirjandus (Ruutmets & Saluveer, 2010).

2. Missugused ilukirjanduse žanrid ja kui sageli on II kooliastmele mõeldud inglise keele õpikutes esindatud? Brumfit (2000) soovib žanrite varieeruvust, et kõigile õpilastele oleks pakkuda midagi sobivat. Hismanoglu (2005) leiab, et olulised on luule, romaanikatked ja näitekirjandus. Kärtner (2000b) lisab eelnimetatule veel laulu ning Ebong (2004) rahvajutu.
3. Missuguseid osaoskusi ja millises mahus arendatakse ilukirjanduslikele tekstidele järgnevates ülesannetes? Hea keeleoskaja on pädev kõigis neljas osaoskuses – kirjutamises, lugemises, kuulamises ja kõnelemises, mistõttu peaks kõiki osaoskusi arendama keeletunnis võimalikult integreeritult (Hismanoglu, 2005; Kärtner, 2000d).
4. Milliseid ülesandetüüpe kasutatakse ilukirjanduslike tekstide puhul? Õppetööks tuleks kasutada mitmekesiseid ülesandeid (Nõuded õpikutele..., 2009), et mõista ja kinnistada õpitut (Kärtner, 2000a; 2000b; 2000c; 2000d). Ülesanded peavad olema õpilastele jõukohased ning neid tuleks kasutada õiges järjekorras, et mitte õppijais segadust tekitada (Mikk, 2000).
5. Missugused väärtused ja millisel määral on ilukirjanduslikel tekstidel põhinevates ülesannetes esindatud? Põhikooli riikliku õppekava (2011) järgi on kooli ja õpetaja ülesandeks ka õpilaste väärtuste kujundamine ja arendamine. II kooliastme õpilastel alles kujunevad väärtushinnangud (Mikk, 1999) ning kirjandus on hea vahend, millega klassis ühiskonnaväärtusi edasi anda (Russell, 2009; Sutrop, 2009).

II METOODIKA

1. Valim

Analüüsimiseks valiti kaks Eestis välja antud ja Eesti koolide II kooliastmes inglise keele õpetamiseks kasutatavat õpikusarja „I Love English“ ja „Step by Step“. Nimetatud komplektidest valiti uurimiseks järgmised õpikud:

- „I Love English: Student’s Book 2“ (Kurm, 1998)
- „I Love English: Student’s Book 3“ (Jõul & Kurm, 1999)
- „I Love English: Student’s Book 4“ (Jõul & Kurm, 2000)
- „English Step by Step: Pupil’s Book 2“ (Niine, Peets & Tork-Sarapuu, 2005)
- „English Step by Step: Pupil’s Book 3“ (Dunn, Niine & Peets, 2006)
- „English Step by Step. Student’s Book 4“ (Kariis & Peets, 2007)

Võrdluse eesmärgil uuriti ka kahte Suurbritannias välja antud õpikut sarjadest „New Snapshot“ ja „Activate!“:

- „New Snapshot. Student’s Book“ (Abbs, Barker & Freebairn, 2003)
- „Activate! A2 Student’s Book“ (Barraclough & Boyd, 2010).

„I Love English“ ja „Step by Step“ on mõeldud inglise keele kui esimese (A) võõrkeele õpetamiseks Eesti üldhariduskoolides. „I Love English“ sarja õpikutes on 23, „New Snapshot“ sarja õpikus 20 ning „Activate!“ sarja õpikus 12 õppetükki. „English Step by Step“ sarja õpikutes õppetükkide arv varieerus (10 kuni 58 õppetükki) ning sarja kolmandas ja neljandas õpikus olid „Reading for Pleasure“ alapeatükid (mõlemas õpikus 10), mis kajastasid just ilukirjanduslikke tekste ja nendega kaasnevaid ülesandeid.

Valitud õpikud vastavad Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) sätestatud II kooliastmele mõeldud õppevara nõuetele. Sarjade „I Love English“ ja „Step by Step“ õpikud kuuluvad Haridusministeeriumi määrusega kinnitatud II kooliastme inglise keele õpikute loetellu (2008). Suurbritannia autorite õpikud „New Snapshot“ ja „Activate!“ ei kuulu eelamainitud loetellu. Tegemist on mugavusvalimiga – valitud on õpikud, mis on üldisel hinnangul Eestis enim kasutatavad ja kättesaadavamad. Kolmas Eesti autorite poolt loodud ja Haridusministeeriumi määruses heaks kiidetud inglise keele õpikute sari „English Is Easy“ jäi valimist välja, sest see on mõeldud Eesti üldhariduskoolides inglise keele kui teise (B) võõrkeele õpetamiseks. Kättesaadavuse printsiibil jäid valimist samuti välja Haridusministeeriumi määrusega kinnitatud Suurbritannia autorite sarjad „Way Ahead“,

„Project“, „Welcome“, „Click On“, ja „Excellent!“, mis on mõeldud inglise keele õpetamiseks esimese võõrkeelena.

2. Protseduur ja mõõtevahend

Valimi moodustamiseks tutvuti Haridusministeeriumi määrusega (2008), millest leiti nimekiri II kooliastme inglise keele õpikutest, mis on Eesti koolides keeleõppeks heaks kiidetud. Lisaks konsulteeriti kirjastus Dialoog esindajaga, et saada üldist hinnangut Eesti koolides enam kasutatavatest õpikutest. Valitud õpikutes loendati inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikud tekstid ja neile järgnevad ülesanded; määrati tekstide žanrid ning ülesandetüübid ja osaoskused, mida tekstidele järgnevad ülesanded arendavad; määrati, milliseid osaoskusi ja väärtusi tekstidele järgnevad ülesanded arendavad.

Ilukirjanduslike tekstide mahu ja sageduse arvutamiseks määrati õpikute sisulised leheküljed (arvestusest jäid välja sisukord, sõnastik, kokkuvõtvad tabelid reeglitega ja ülesannete vastused), loeti sõnade arv tekstides ning jaotati tekstid žanrite kaupa gruppidesse. Ilukirjanduslike tekstide žanrite määratlemisel lähtuti võimaluse korral töökäskudest. Juhul kui töökäsk žanrit ei määratlenud, lähtuti teksti olemusest. Žanrite alusel jagati tekstid kolme kategooriasse: 1) luuletus/laul 2) rahvajutt 3) romaani, jutustuse või lühijutu katkend (edaspidi tabelites märgitud kui tekstikatkend). Inglise keelt kõnelevate maade autorite tekstideks loeti tekstid või tekstikatkend, mis on originaalis kirjutatud inglise keeles.

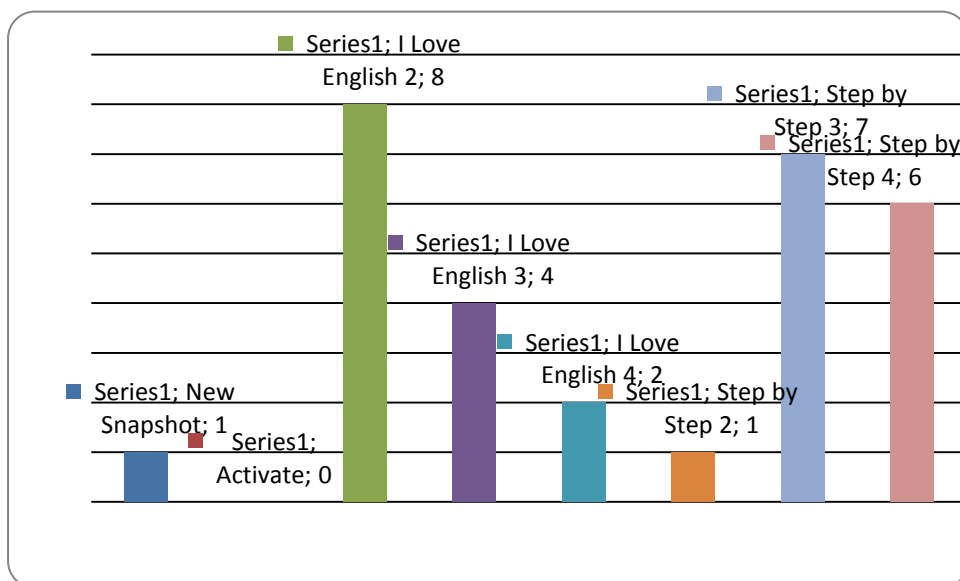
Ülesandetüüpide esinemissageduse ja osaoskuste arendamise määramiseks jaotati ülesanded tüüpide ja osaoskuste kaupa kategooriatesse. Ülesannete jagamisel lähtuti Kärtneri (2000a; 2000b; 2000c; 2000d) jaotusest ja ülesannete juures olevatest töökäskudest. Väärtuste kategoriseerimisel lähtuti Rescheri (1969) liigitusest.

Tulemuste analüüsiks ning tabelite ja graafikute koostamiseks kasutati andmetöötlusprogramme IBM SPSS Statistics 20 ja Microsoft Excel 2010.

III TULEMUSED

1. Inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikud tekstid

Kaheksas analüüsitavas õpikus oli kokku 29 inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikku teksti või tekstikatket (2,68% kogusisust). Ülevaade tekstide arvust õpikutes on välja toodud joonisel 1.

Joonis 1. Ilukirjanduslike tekstide arv õpikute kaupa

Jooniselt 1 näeme, et kõige rohkem oli tekste „I Love English“ sarja teises õpikus „Student’s Book 2“, kus oli kokku 8 teksti. Õpikus „Activate! A2 Student’s Book“ ei leidunud aga ühtki inglise keelt kõnelevate maade autorite ilukirjanduslikku teksti.

Ülevaade tekstitüüpide jagunemisest õpikute kaupa on tabelis 1.

Tabel 1. Tekstitüüpide jagunemine õpikute kaupa

	Luuletus/laul		Rahvajutt		Tekstikatkend		Kokku	
I Love English 2	7	87,50%	1	12,50%	0	0%	8	100%
I Love English 3	3	75%	1	25%	0	0%	4	100%
I Love English 4	1	50%	0	0%	1	50%	2	100%
Step by Step 2	0	0%	1	100%	0	0%	1	100%
Step by Step 3	0	0%	2	28,57%	5	71,43%	7	100%
Step by Step 4	0	0%	4	66,67%	2	33,33%	6	100%
New Snapshot	0	0%	0	0%	1	100%	1	100%
Activate	0	0%	0	0%	0	0%	0	100%
Kokku	11	37,93%	9	31,03%	9	31,03%	29	100%

Tabelist 1 näeme, et kõige enam leitud õpikutes luuletusi ja laule (37,93%). Rahvajutte ning pikemate ilukirjanduslike teoste katkendeid oli 8 õpiku peale võrdselt (31,03%). „I Love English“ sarjas oli kõige rohkem luuletusi ja laule, samas kui „Step by Step“ sarja kuuluvates vaadeldud õpikutes luuletused ja laulud puudusid.

1.1 I Love English 2.

Õpikus „I Love English 2“ määrati 73 sisulist lehekülge, millelt leiti 8 ilukirjanduslikku teksti (10,96% õpiku sisulisest mahust). Ülevaade õpikus „I Love English 2“ leidunud ilukirjanduslikest tekstidest on tabelis 2.

Tabel 2. *Tekstide jagunemine õpikus „I Love English 2“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
„This is the Key of the Kingdom“	rahvajutt	123
R. Fyleman "Mousie Mousie"	luuletus/laul	58
„We Wish You A Merry Christmas“	luuletus/laul	51
„Little Star“	luuletus/laul	22
„Christmas is Coming“	luuletus/laul	38
„Jingle Bells“	luuletus/laul	20
„Roses are Red“	luuletus/laul	27
„Four Little Words“	luuletus/laul	39

1.2 I Love English 3.

Õpikus „I Love English 3“ määrati 86 sisulist lehekülge, millelt leiti 4 ilukirjanduslikku teksti (4,65%). Ülevaade õpikus „I Love English 3“ leidunud ilukirjanduslikest tekstidest on tabelis 3.

Tabel 3. *Tekstide jagunemine õpikus „I Love English 3“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
B. Potter "The Tale of Peter Rabbit"	luuletus/laul	252
„Mary Had a Little Lamb“	luuletus/laul	46
„Teeny-Tiny“	rahvajutt	252
R. L. Stevenson "Bed in Summer"	luuletus/laul	96

1.3 I Love English 4.

Õpikus „I Love English 4“ määrati 109 sisulist lehekülge, millelt leiti 2 ilukirjanduslikku teksti (1,83%). Ülevaade õpikus „I Love English 4“ leidunud ilukirjanduslikest tekstidest on tabelis 4.

Tabel 4. *Tekstide jagunemine õpikus „I Love English 4“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
M. Joy "Tales From Allotment Lane School"	tekstikatkend	214
„Who Killed Cock Robin“	luuletus/laul	137

1.4 Step by Step 2.

Õpikus „Step by Step 2“ määrati 179 sisulist lehekülge, millelt leiti 1 ilukirjanduslik tekst (0,56%). Ülevaade õpikus „Step by Step 2“ leidunud tekstist on tabelis 5.

Tabel 5. *Tekstide jagunemine õpikus „Step by Step 2“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
„The Three Bears“	rahvajutt	381

1.5 Step by Step 3.

Õpikus „Step by Step 3“ määrati 172 sisulist lehekülge, millelt leiti 7 ilukirjanduslikku teksti (4,07%). Ülevaade õpikus „Step by Step 3“ leidunud ilukirjanduslikest tekstidest on tabelis 6.

Tabel 6. *Tekstide jagunemine õpikus „Step by Step 3“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
J. M. Barrie "Peter Pan"	tekstikatkend	292
F. Baum "The Wizard of Oz"	tekstikatkend	314
E. B. White "Charlotte's Web"	tekstikatkend	359
„The Story of Scituate Lighthouse“	rahvajutt	339
J. Herriot "James Herriot Treasury for Children"	tekstikatkend	306
„Johnny Appleseed“	rahvajutt	270
R. Dahl "Charlie and the Chocolate Factory"	tekstikatkend	285

1.6 Step by Step 4.

Õpikus „Step by Step 4“ määrati 194 sisulist lehekülge, millelt leiti 6 ilukirjanduslikku teksti (3,09%). Ülevaade õpikus „Step by Step 4“ leidunud ilukirjanduslikest tekstidest on tabelis 7.

Tabel 7. *Tekstide jagunemine õpikus „Step by Step 4“*

Tekst	Tüüp	Sõnade arv
„The Lost Love“	rahvajutt	578
„The Legend of King Arthur and his Knights of the Round Table“	rahvajutt	311
C. Dickens "David Copperfield"	tekstikatkend	468
„Rainbow-coloured birds“	rahvajutt	367
„Bear Mountain“	rahvajutt	137
D. Defoe "The Life and Adventures of Robinson Crusoe"	tekstikatkend	545

1.7 Suurbritannias välja antud õpikud.

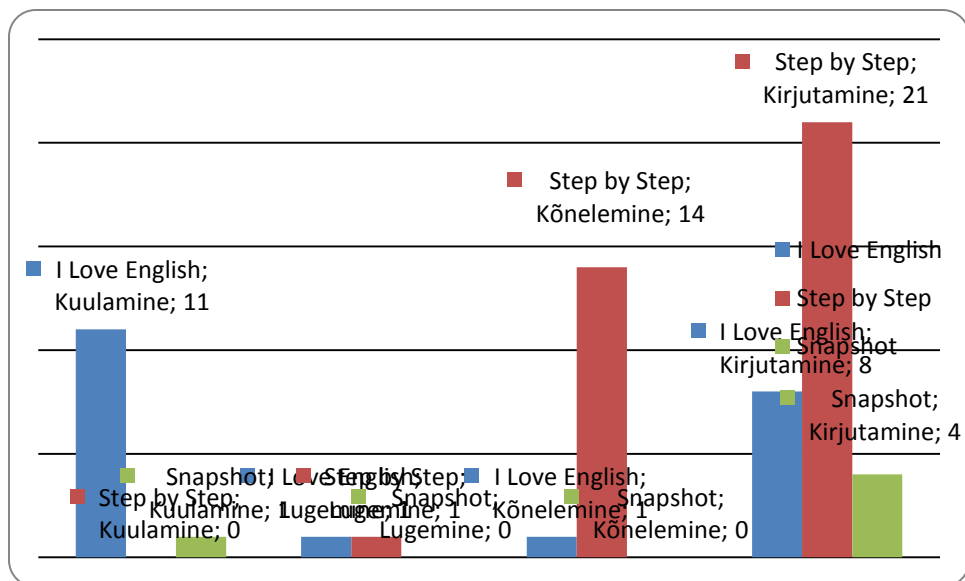
Suurbritannias välja antud õpikutes „New Snapshot“ ja „Activate!“ määrati sisuliste lehekülgede arvaks vastavalt 121 ja 142. Õpikus „Activate!“ ei leidunud ühtki inglise keelt kõnelevate maade ilukirjanduslikku teksti, õpikust „New Snapshot“ leiti 1 (0,8%). Ülevaade tekstide jagunemisest Suurbritannias välja antud õpikutest on tabelis 8.

Tabel 8. *Tekstide jagunemine Suurbritannias välja antud õpikutes*

Õpik	Tekst	Tüüp	Sõnade arv
Snapshot	D. du Maurier "Jamaica Inn"	tekstikatkend	376
Activate	Puudub		

2. Ülesanded ja ülesandetüübid

Tekstidele järgnevaid ülesandeid oli kokku 62, millest kuulamisülesanded moodustasid 19,35%, lugemisülesanded 3,23%, kõnelemisülesanded 24,19% ja kirjutamisülesanded 52,23%. Ülevaade ülesannete jagunemisest õpikutes osaoskuste kaupa on joonisel 2.

Joonis 2. Ülesannete keskendumine osaoskustele õpikute kaupa

Kõik kuulamisülesanded olid „kuula ja loe“ tüüpi. Lugemisülesannetest leidis ühe teksti juures üks süvalugemise harjutus, mille töökasuks oli „õpi ära väljendid“. Leiti ka kolm kõnelemisõskuse arendamiseks mõeldud ülesandeliiki: uue materjali esitluse harjutus („arva ära tähendus“), täpsusharjutused („näitle“ ja „jutusta ümber“). Kirjutamisülesanded olid osaoskustest kõige rohkem esindatud – leidis 9 erinevat, millest 4 kopeerimisülesannet (ühenda fraasid, vali vastus, pane pildid/jutukatked järjekorda, õige ja vale väide), 3 kontrollitud kirjutamise ülesannet (vasta küsimustele, tõlgi, lõpeta laused) ja 1 juhendatud kirjutamise ülesanne (kirjuta loole lõpp). Ülevaade osaoskustest ja harjutustest on tabelis 9.

Tabel 9. Ülesannete jagunemine osaoskuste ja õpikute kaupa

		I Love English			Step by Step			Snapshot	Activate	Kokku
		2	3	4	2	3	4			
Kuulamine	Kuula ja loe	7	2	2	0	0	0	1	0	12
Lugemine	Õpi ära väljendid	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kõnelemine	Arva tähendus	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	Näitle	0	0	0	0	1	2	0	0	3
	Jutusta ümber	0	0	0	0	5	5	0	0	10
Kirjutamine	Tõlgi	1	0	0	0	0	1	0	0	2
	Vali vastus	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	Pildid/jutukatked järjekorda	0	1	0	1	0	0	0	0	2
	Õige ja vale väide	0	0	0	1	0	2	0	0	3
	Lõpeta laused	0	0	2	0	7	3	0	0	12
	Vasta küsimustele	0	0	2	0	3	4	1	0	10

Ühenda fraasid	0	2	1	0	0	0	1	0	4
Kirjuta lõpp	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Kokku	8	6	7	3	16	17	5	0	62

3. Väärtuste kajastamine ilukirjanduses

Õpikus „I Love English 2“ leiduvast kaheksast tekstist oli vaid ühele järgnevates ülesannetes kajastatud väärtusi: küsimused rahvajutu „This is the Key of the Kingdom“ panid õpilasi arutlema kodu üle, mis kuulub materiaalsete ja füüsikaliste väärtuse kategooriasse. „I Love English 3“ nelja teksti seas olid samuti vaid luuletuse „Bed in Summer“ järel küsimused, mis suunasid arutelule täiskasvanuelu ja laste elu erinevuste üle. Arutelu käigus küsimustele toetudes saab puudutada kõiki väärtuskategooriaid: materiaalseid ja füüsikalisi, majanduslikke, moraalseid, sotsiaalseid, poliitilisi, esteetilisi, usulisi ning intellektuaalseid väärtusi.

Õpikutes „Step by Step 3“ ja „Step by Step 4“ oli võrreldes teistega väärtusi rohkem kajastatud. „Step by Step 3“ seitsmest tekstist kuue järel olid väärtusi kajastavad ülesanded. Õpilasi pandi arutlema järgnevate väärtuste üle: head ja halvad inimesed (moraalsed, sotsiaalsed, poliitilised, usulised ja intellektuaalsed väärtused), iseloomuomadused (moraalsed, sotsiaalsed ja usulised väärtused), kaastunne (sotsiaalne väärtus) ning loomade ja hädasolijate eest hoolitsemine (materiaalsed ja füüsikalised, majanduslikud ja sotsiaalsed väärtused), iseseisvus (poliitilised ja majanduslikud väärtused), sõbrad ja lemmikloomad ning nende olulisus (sotsiaalne väärtus). „Step by Step 4“ kõigile viiele tekstile järgnesid väärtuste üle arutlevad küsimused. Kolmele tekstile järgnevad ülesanded eeldasid võrdlust tänapäeva ja mineviku vahel ning kahele tekstile järgnevad ülesanded panid arutlema rahvuste, kultuuri ja sümbolite tähenduse üle. Küsimustele toetudes saab kõigi viie teksti järel puudutada kõiki väärtuste gruppe. Õpikutes „New Snapshot“ „Step by Step 2“ ja „I Love English 4“ ei kajastatud tekstidele järgnevates ülesannetes väärtusi.

Kaheksas õpikus leidis 13 teksti järel väärtuste üle arutlevad küsimused. Ülevaade väärtuste jagunemisest õpikutes kategooriate kaupa on tabelis 10.

Tabel 10. Väärtuste jagunemine õpikutes kategooriate kaupa

Väärtused	I Love English			Step by Step			Snapshot	Activate	Kokku
	2	3	4	2	3	4			
Materiaalsed ja füüsilised	1	1	0	0	1	5	0	0	8
Majanduslikud	0	1	0	0	2	5	0	0	8
Moraalsed	0	1	0	0	2	5	0	0	8
Sotsiaalsed	0	1	0	0	4	5	0	0	10
Poliitilised	0	1	0	0	3	5	0	0	9
Esteetilised	0	1	0	0	0	5	0	0	6
Usulised	0	1	0	0	2	5	0	0	8
Intellektuaalsed	0	1	0	0	1	5	0	0	7
Kokku	1	8	0	0	15	40	0	0	64

Tabelist 10 näeme, et kaheksast õpikust neljas leidsid väärtusi kajastavad ülesanded. Ühes ülesandes võidi kajastada erinevaid väärtusi. Kokku leiti väärtuste kajastamist 64 korral. Kõige enam kajastati sotsiaalseid (15,63%) ja poliitilisi (14,06%) väärtusi. Kõige vähem kajastati esteetilisi (9,38%) ja intellektuaalseid (10,94%) väärtusi. Materiaalseid ja füüsilisi, majanduslikke, moraalseid ning usulisi väärtusi kajastati võrdselt (12,5%).

IV ARUTELU

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida kaht Eestis välja antud ja Eesti koolide II kooliastme inglise keele kui esimese võõrkeele õpetamiseks kasutatavat õpikusarja „I Love English“ ja „Step by Step“ ning kaht Suurbritannias välja antud õpikut sarjadest „New Snapshot“ ja „Activate!“. Õpikuid uuriti, et määrata nendes kindlaks lastekirjanduse tekstide osakaal, erinevate žanrite esindatus, ilukirjandustekstidega seotud ülesandetüübid ja väärtused.

Esimeses uurimisküsimuses selgitati, kui suures mahus esineb inglise keelt kõnelevate maade lastekirjanduse ilukirjanduslikke tekste II kooliastme inglise keele õpikutes. Olgugi et lastekirjanduse kasutamist keeleõppes väga soovitatakse, leidis kaheksa õpikus kokku vaid 29 ilukirjanduslikku teksti või tekstikatkendit (2,68%). „I Love English“ sarjas oli tekstide arv kahanenud – mida kõrgema klassi õpik, seda vähem ilukirjanduslikke tekste leidis. „Step by Step“ sarjas võib märgata vastupidist tendentsi. Lisaks olid „Step by Step“ kolmandas ja neljandas õpikus ka „Reading for Pleasure“ alapeatükid, mis olidki pühendatud ilukirjanduslikele tekstidele ning lugemise vastu huvi tekitamisele. Andmeid vaadeldes võib märgata, et ilukirjanduslikke tekste kasutatakse õpikutes peamiselt teistele teemadele lisaks ja ka meelelahutuseks. Kõigi käsitletud sarjade õpikutes on küll läbivad tegelased ja lood, mis nendega juhtuvad, kuid selliste kirjatükkide miinus on, et need on kirjutatud eelkõige õppimise eesmärgil. Autentne materjal, mis pole keeleõppe eesmärgiga kirjutatud, annab paremini edasi keelekasutust ja stiili (Littlewood, 2000; Duff & Maley, 2000; Ruutmetts & Saluveer, 2010). Hismanoglu (2005) julgustusel võiksid õpetajad lisaks õpikutes leiduvatele tekstidele ka ise alternatiive leida. Ilukirjanduslike tekstide rohkus ja varieeruvus inglise keele õpikutes aga teeks õpetajate töö lihtsamaks ja motiveeriks õpilasi lugema ja loetu üle arutlema.

Teise uurimisküsimusega uuriti, missugused ilukirjanduse žanrid ja kui sageli on II kooliastmele mõeldud inglise keele õpikutes esindatud. Teoreetikud ei välistanud ühtki žanri keeleõppes, kuid tõid olulistena välja luule, tekstikatked, näitekirjanduse, laulu ja rahvajutu. Üldiselt jagunesid ilukirjanduslikud tekstid kõigis õpikutes üsna võrdselt – 37,93% kõikidest tekstidest kuulusid luuletuse/laulu kategooriasse ning 31,03% oli nii rahvajutte kui tekstikatkendeid. Näitekirjandust õpikutes otseselt ei esinenud, küll aga oli kolme teksti järel töökäsk „etenda“. „I Love English“ sarjas domineerivad selgelt luuletused/laulud („I Love English 2“ 87,5%, „I Love English 3“ 75%, „I Love English 4“ 50%), samas kui tekstikatkendeid leidis sarja kolme õpiku peale vaid üks. „Step by Step“ ja „New Snapshot“

õpikus puudusid luuletused/laulud ning rõhk oli pigem tekstikatkenditel ja rahvajuttudel. Üks sarjadevahelise žanrite erinevuste põhjustaja on kindlasti asjaolu, et „I Love English“ sarja teises osas oli jõulude ja valentinipäeva lisapeatükkides toodud ära mitmed jõulu- ning valentinipäevaga seotud salmid ja laulud, mis teistes sarjades puudusid. Lisapeatükke arvestamata oleks ka luuletuste/laulude osakaal „I Love English“ sarjas teistega võrreldes ühtlasem. Võib järeldada, et kõige sagedamini esines kõigis õpikutes luuletusi/laule, mis tõendab ka eelmise uurimisküsimuse juures täheldatud, et meelelahutuslik eesmärk on ilukirjanduse kasutamisel väga oluline.

Kolmanda uurimisküsimusega taheti teada, missuguseid osaoskusi ja millises mahus arendatakse ilukirjanduslikele tekstidele järgnevates ülesannetes. Oluline on arendada kõiki nelja osaoskust võimalikult võrdselt (Hismanoglu, 2005; Kärtner, 2000d). Kõigis uuritud õpikutes kokku olid tekstidele järgnevates ülesannetes esindatud kõik neli keelelist osaoskust. Eraldi vaadatuna puudusid osadest õpikutest mõned osaoskused. „I Love English“ sarjas oli enim kuulamisülesandeid, „Step by Step“ sarjas ning „New Snapshot“ õpikus aga kirjutamisülesandeid. „I Love English“ sarjas pöörati ilukirjanduslike tekstide järel vähem tähelepanu kõnelemis- ja lugemisülesannetele, „Step by Step“ sarjas puudusid täielikult ilukirjandustekstidele järgnevad kuulamisülesanded ning „Snapshotis“ ei leidunud ühtki kõnelemisülesannet.

Neljanda uurimisküsimusega selgitati, missuguseid ülesandetüüpe kasutatakse ilukirjanduslike tekstide puhul. Põhikooli ja gümnaasiumiseadust täiendava määrusega (Nõuded õpikutele..., 2009) on kehtestatud Eestis kasutatavale õppevarale vastavad nõuded. Nende alusel peavad õppematerjalid sisaldama mitmekülgseid ülesandeid. Erinevaid ülesandetüüpe leidis õpikutes võrdlemisi vähe. Kui kuulamis- ja lugemisülesannete puhul oli esindatud vaid üks ülesandetüüp (kuulamisülesannetest „kuula ja loe“ ning lugemisülesannetest „õpi ära väljendid“), siis kõnelemisülesanded jagunesid kaheks: uue materjali esitluse harjutus ja täpsusharjutused. Vaid kirjutamisülesannetest olid esindatud kõik olulisemad ülesandetüübid - kopeerimisülesanded, kontrollitud kirjutamise ülesanded ja ka juhendatud kirjutamise ülesanded.

Viienda uurimisküsimusega püüti selgeks teha missugused väärtused ja millisel määral on ilukirjanduslikel tekstidel põhinevates ülesannetes esindatud. Just II kooliastmes hakkavad õpilastel väärtushinnangud põhjalikult kujunema ning kool ja õppevara on selles protsessis olulisel kohal (Mikk, 1999). Väärtuste olemasolu ülesannetes sõltus tekstidest – kui tekstis peitusid otsesed väärtused, kajastusid need enamasti ka tekstile järgnevates ülesannetes, kas siis töökäskudes või ülesandes endas. Kõige enam kajastati väärtusi küsimuste-vastuste

vormis, mis võib tähendada, et õpilastele ei taheta väärtuseid peale sundida, vaid lastakse väärtustel ise arutelu käigus ilmned. Miku (1999) ja DeCorse (2001) väitel on õpikutes sisalduv õpilastele eeskujuks ja paneb neid mõtlema ning arutlema olukordade üle, millega nad ise ei ole veel elus kokku puutunud.

Uurimuse kokkuvõtteks võib järeldada, et II kooliastme inglise keele õpikutes leidub erinevaid inglise keelt kõnelevate maade autorite lastekirjanduse ilukirjanduslikke tekste. Antud valimis leidis neid rohkem Eestis välja antud õpikutes. Autentsed ilukirjanduslikud tekstid moodustasid kõigi uuritud õpikute sisulisest osast 2,68%. Žanritest olid kõige eelistatamad luuletused/laulud, esindatud olid ka rahvajutud ning pikemate ilukirjanduslike tekstide katkendid. Ülesanded käsitlesid kõige rohkem kirjutamis- ja kõnelemisoskusi. Väärtustest kajastati kõige enam sotsiaalseid ja kõige vähem esteetilisi väärtusi. Sellegipoolest võib tõdeda, et ilukirjanduslike tekstide osakaal ei ole õpikutes suur.

Uurimuses esitatud andmete ja järelduste põhjal ei saa teha laiaulatuslikke üldistusi, sest valimisse kuulusid vaid kaks Eestis välja antud õpikute sarja ning vaid kaks õpikut Suurbritannias välja antud õpikusarjadest. See on ka antud uurimuse piiranguks. Valimi suurendamisel oleks uurimistöö üldistavam.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

Brumfit, C. (2000). Reading Skills and the Study of Literature in a Foreign Language. In C. Brumfit & R. Carter (Eds), *Literature and Language Teaching* (pp 184-190). Oxford: Oxford University Press.

Brumfit, C. & Carter, R. (2000). *Literature and Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Cook, V. (2001). *Second Language Learning and Language Teaching*. London: Arnold.

DeCorse, C. B. (2001). Children reading meaning in their stories and lives: connecting with student response. In P.R. Smith & A. W. Pailliotet (Eds.). *Exploring values through literature, multimedia and literacy events: making connections* (pp 10-19). Newark: International Reading Association.

Duff, A. & Maley, A. (2007). *Literature. Resource Books for Teachers*. Oxford: Oxford University Press.

Ebong, B. (2004). *The Use of Indigenous Techniques of Communication in Language Learning: The Case of Cameroon*. Göttingen: Cuvillier Verlag

Külastatud aadressil

http://www.qucosa.de/fileadmin/data/qucosa/documents/4863/data/ebong_indigeneoustechiques.pdf.

Harmer, J. (2003). *The Practice of English Language Teaching. Third Edition*. Harlow: Longman.

Harro-Loit, H. (Koost). (2011). *Väärtusarenduse analüüs – miks ja kuidas?.* Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.

Hismanoglu, M. (2000). Language Learning Strategies in Foreign Language Learning and Teaching. *The Internet TESL Journal*, 6, 8

Külastatud aadressil <http://iteslj.org/Articles/Hismanoglu-Strategies.html>.

Hismanoglu, M. (2005). Teaching English Through Literature. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1, 1, lk 53-66.

Hunt, P. (1995). *Children's Literature. An Illustrated History*. Oxford: Oxford University Press.

Kingisepp, L. & Sõrmus, E. (2000). *Ülevaade võõrkeeleõppe meetoditest. Keeleõpetaja metoodikavihik*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Kõiv, H. (2011). *Vanasõnade kasutamine inglise keele kui võõrkeele osaoskuste õpetamisel ja väärtustest kõnelemisel II kooliastmes. Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.

Kärtner, P. (2000a). *Kirjutamisoskuse arendamine. Keeleõpetaja metoodikavihik*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Kärtner, P. (2000b). *Kuulamisoskuse arendamine. Keeleõpetaja metoodikavihik*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Kärtner, P. (2000c). *Kõnelemisoskuse arendamine. Keeleõpetaja metoodikavihik*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Kärtner, P. (2000d). *Lugemisoskuse arendamine. Keeleõpetaja metoodikavihik*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lesnik-Oberstein, K. (1996). *Children's literature: criticism and the fictional child*. Oxford: Oxford University Press.

Külastatud aadressil

http://books.google.ee/books?id=VNtZAAAAMAAJ&source=gbs_book_other_versions.

Littlewood, W. T. (2000). In C. Brumfit & R. Carter (Eds), *Literature and Language Teaching* (pp 184-190). Oxford: Oxford University Press.

Mikk, J. (1999). Õppekirjandus väärtuste kujundajana. J. Mikk (Toim), *Väärtuskasvatus õppekirjanduses* (lk 74 – 96). Tartu: Tartu Ülikool.

Mikk, J. (2000). *Textbook: Research and Writing*. Frankfurt am Main [etc.]: Lang.

Murdmaa, E. (1935). Noorsoo- ja lastekirjanduse põhiohudeid. *Kasvatus: kasvatusteadusline ajakiri*, 1.

Muri, L. (2012). *Lasteriimide (nursery rhymes) kasutamine inglise keele kui võõrkeele õpetamisel, Briti kultuurist ja ajaloost teadmiste andmisel ning väärtustest kõnelemisel II kooliastmes. Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.

Musek, J. (2000). The universality of the basic structure of value categories. *Japanesed society*, Vol 4, 45-64.

Nannetti, R. L. (2005). *Võõrkeelte õppimise käsiraamat*. Tallinn: Ersen.

Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Külastatud aadressil

http://books.google.ee/books?id=wKosfJZhUwQC&printsec=frontcover&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false.

Nõuded õpikutele, töövihikutele, tööraamatutele ja muule õppekirjandusele, nõuded retsenseerimisele ja kinnitusemärke vormile. (2009).

Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13219555>.

Oxford dictionaries. The world's most trusted dictionaries. (s.a.) *Definition of „extract“*.

Külastatud aadressil <http://oxforddictionaries.com/definition/english/extract?q=extract>.

Pihlak, S. (2012). *Kirjanduse kasutamine II kooliastmes inglise keele kui võõrkeele tunnis. Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.

Pöder, M., Sutrop, M. & Valk, P. (Koost). (2009). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik*. Tartu: Eesti keele Sihtasutus.

Põhikooli riiklik õppekava. (2011).

Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/120092011009>.

Riiklikule õppekavale vastavate õpikute, töövihikute ja tööraamatute loetelu 2008/2009. õppeaastaks. (2008).

Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13021606>.

Rescher, N. (1969). *Introduction to Value Theory*. Upper Saddle River: Prentice Hall.

Russell, J. (2007). Ülevaade nüüdisaegsest diskussioonist. Pöder, M., Sutrop, M. & Valk, P. (Koost). (2009). *Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik* (lk 45-87). Tartu: Eesti keele Sihtasutus.

Ruutmets, K., & Saluveer, Evi. (2010). Võõrkeel. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 262-296). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

Saareleht, R. (2012). *Lastehuule kasutusvõimalusi inglise keele kui võõrkeele õpetamisel II kooliastmes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Savvidou, C. (2004). An Integrated Approach to Teaching Literature in the EFL Classroom. *The Internet TESL Journal*, 10, 12.

Külastatud aadressil <http://iteslj.org/Techniques/Savvidou-Literature.html>.

Skopinskaya, L. (1996). *A Handbook of English Language Teaching*. Tallinn: Koolibri.

Sutrop, M. (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. Sutrop, M., Valk, P. & Velbaum, K. (Koost). (2009). *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 50-67). Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

Thornbury, S. (2009). *How to Teach Speaking*. Harlow: Pearson Longman.

Uurimuses analüüsitud õpikud:

Abbs, B.; Barker, C. & Freebairn, I. (2003). *New Snapshot. Student's Book*. Harlow: Pearson Longman.

Barracough, C. & Boyd, E. (2010). *Activate! A2 Student's Book*. Harlow: Pearson Longman.

Dunn, G.; Niine, M. & Peets, M. (2006). *English Step by Step. Pupil's Book 3*. Tallinn: Koolibri.

Jõul, M. & Kurm, Ü. (1999). *I Love English. Student's Book 3*. Tallinn: Koolibri.

Jõul, M. & Kurm, Ü. (2000). *I Love English. Student's Book 4*. Tallinn: Koolibri.

Kariis, M. & Peets, M. (2007). *English Step by Step. Student's Book 4*. Tallinn: Koolibri.

Kurm, Ü. (1998). *I Love English. Student's Book 2*. Tallinn: Koolibri.

Niine, M.; Peets, M. & Tork-Sarapuu, K. (2005). *English Step by Step. Pupil's Book 2*. Tallinn: Koolibri.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Evelin Leerima,
(sünnikuupäev: 4. mai 1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Inglise keelt kõnelevate maade lastekirjanduse ilukirjanduslike tekstikatkete kasutamine II kooliastme inglise keele õpikutes“

mille juhendaja on Tiia Krass, magister

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27.05 2013